

STORA SVÄNGNINGAR I DEN POLITISKA DAGORDNINGEN VALÅRET 2022

JOHAN MARTINSSON

Sammanfattning

Vilka frågor stod högst på väljarnas agenda under valåret 2022? Och hur har dagordningen förändrats under de senaste fyra valåren 2010–2022? Dessa frågor är utgångspunkten för det här kapitlet om den politiska dagordningen. Med hjälp av den nationella SOM-undersökningen analyseras hur dagordningen har förändrats, och hur olika grupper i samhället och politiska grupperingar skiljer sig åt när det gäller vilka frågor de betraktar som viktigast. Resultaten visar att det har skett stora svängningar i den politiska dagordningen under de senaste fyra valen och att dagordningen idag är mer splittrad mellan ideologiska grupper. Analyserna visar också att frågan om brottsligheten kan ha lockat bort väljare som annars sympatiserar med Vänsterpartiet, Centerpartiet och Miljöpartiet till partier med en hårdare politik angående brottsligheten.

Valrörelsen 2022 var i många ögon ganska särpräglad, med ett stort fokus på bland annat energifrågor och den allmänna prisutvecklingen. Men vilka frågor tyckte väljarna då var viktigast i valet 2022? Och hur skiljer sig egentligen väljarnas dagordning från de tidigare val som ägt rum under 2010-talet? Vad har förändrats? I detta kapitel ska vi analysera allmänhetens dagordning 2022 och hur den skiljer sig åt mellan olika grupper. Vi kommer också att granska hur dagordningen har förändrats över tid och i vilken utsträckning den har blivit mer alternativt mindre polariserad.

Det är uppenbart att de politiska partierna i en valrörelse inte bara kämpar om att framstå som den som har de bästa politiska förslagen, utan det förs också en stenhård kamp om själva dagordningen, om vilka frågor som ska uppfattas vara de viktigaste bland allmänheten och vilka frågor medierna ska fokusera på (Budge & Farlie, 1983; McCombs, 2006). Själva dagordningen kan få en stor betydelse för valutgången då olika partier oftast uppfattas som olika bra på att hantera olika typer av samhällsproblem. Vad valet handlar om respektive inte handlar om kan spela en stor roll för valresultatet (Petrocik, 1996; van der Brug, 2004).

En tid innan valrörelsen 2022 fanns det klara tecken på att vi skulle få se en dagordning som traditionellt brukar anses gynna partier till höger. De frågor som hade stigit på allmänhetens agenda de närmast föregående åren var främst invandring, integrationsproblem och brottslighet (se Martinsson, 2022). Sedan tillkom

emellertid mer svårförutsägbara faktorer som energikrisen och kriget i Ukraina. Men hur landade då allt detta på allmänhetens dagordning? Fick de nya frågorna en stor påverkan på dagordningen eller fortsatte samma frågor att vara viktigast?

Med utgångspunkt i den nationella SOM-undersökningen kommer det här kapitlet att undersöka hur allmänhetens dagordning över viktiga samhällsfrågor och samhällsproblem har sett ut vid de fyra valår som infallit under perioden 2010 till 2022. Kapitlet täcker därmed in en tidsperiod då svensk politik har genomgått mycket stora förändringar. Vid 2010 års val uppnådde Sverigedemokraterna för första gången representation i Sveriges riksdag. Under perioden som följt därefter har vi sett regeringsskiftet, Sverigedemokraternas omvandling till ett av de största politiska partierna nationellt, stora kriser och externa faktorer påverka politiken såsom den så kallade flyktingkrisen hösten 2015, coronapandemin som slog till våren 2020 och kriget i Ukraina från och med våren 2022.

Vårt viktigaste instrument i den nationella SOM-undersökningen för att undersöka allmänhetens dagordning är den öppna fråga som har ställts varje år sedan 1987 och lyder: ”*Vilken eller vilka frågor eller samhällsproblem tycker du är viktigast i Sverige idag? Ange högst tre frågor/samhällsproblem.*” Respondenterna har där möjlighet att själva beskriva de samhällsproblem eller politiska frågor som de anser vara viktigast och svaren kodas sedan till ett drygt tjugotal övergripande kategorier och ett hundratal specifika underkategorier. Vi kommer i de följande analyserna främst att utgå ifrån de övergripande kategorierna. Som frågan är konstruerad spelar den ordning i vilken olika samhällsproblem nämns i ingen roll, utan de upp till tre angivna svaren betraktas som lika viktiga. Det har nu blivit dags att se hur väljarnas svar fördelar sig. Vilka frågor och samhällsproblem har varit de viktigaste under de fyra senaste valen?

Väljarnas dagordning de fyra senaste valen 2010–2022

Av resultaten i tabell 1 kan vi se att en ny fråga har letat sig upp i toppen av väljarnas dagordning under valåret 2022. Bland de svarande i åldern 18 år och uppåt anger hela 37 procent brottsligheten som ett av de viktigaste samhällsproblemen eller politiska frågorna. I stort sett lika många, 36 procent, anser dock att sjukvården är en av de viktigaste frågorna. På tredje plats finner vi området klimatförändringar, miljö och energi med 30 procent av de tillfrågade. Strax nedanför de tre toppfrågorna befinner sig skolan med 24 procent samt frågor om invandring och integration med 22 procent. Dessa frågor utgör tillsammans de fem viktigaste frågorna för väljarkåren som helhet under valåret 2022 enligt den nationella SOM-undersökningen. Trots att såväl covidpandemin som kriget i Ukraina har lett till ökande problem i världsekonomin de senaste åren ser vi att ekonomiska frågor och arbetsmarknadsfrågor fortfarande ligger relativt lågt på väljarnas dagordning, med ekonomi på 7:e plats och arbetsmarknad och arbetslöshet på 10:e plats.

Jämför vi hur väljarna har svarat de närmast föregående valåren kan vi konstatera att dagordningen till viss del har förändrats. Sjukvården har vid samtliga fyra

valår under 2010–2022 varit med bland de tre toppfrågorna, men endast innehaft förstaplatsen vid valet 2018, då 45 procent av de svarande angav den som en av de viktigaste frågorna. Brottsligheten kan beskrivas som något av en raketfråga när den 2022 når förstaplatsen på väljarnas dagordning med 37 procent. Två val tidigare, år 2014, låg den mycket lågt på dagordningen då endast fyra procent av väljarna ansåg att den var en viktig fråga. Miljö-, energi- och klimatfrågan når 2022 en tredjeplats vilket är en högre placering jämfört med tidigare valår. År 2018 delade frågan en femteplats tillsammans med frågor relaterade till äldreomsorg. Då uppgav 15 procent att miljö, energi och klimat var viktiga samhällsfrågor. Sedan dess har andelen alltså mer än fördubblats. Frågan är dock i vilken utsträckning detta beror på människors oro för klimatförändringar och i vilken utsträckning det snarare beror på oro för energiförsörjning och energipriser. Vi återkommer till det senare i kapitlet.

Tabell 1 De viktigaste frågorna och samhällsproblemen enligt väljarna valåren 2010–2022 (procent)

Område	2022	2018	2014	2010
Brottslighet	37	16	4	8
Sjukvård	36	45	33	27
Miljö/energi/klimat	30	15	12	15
Skola	24	34	40	26
Invandring/integration	22	38	27	19
Sociala frågor	12	14	12	15
Ekonomi	10	4	7	8
Äldreomsorg	8	15	18	14
Demokrati	4	5	4	4
Arbetsmarknad	3	7	25	35
Antal svarande	5 059	5 242	3 381	4 892

Kommentar: Frågan lyder 'Vilken eller vilka frågor eller samhällsproblem tycker du är viktigast i Sverige idag?' och respondenterna har fått ange upp till tre problem. Procenten i figuren baseras på samtliga som är minst 18 år och som har besvarat någon av de enkätversioner som innehåller frågan om de viktigaste samhällsproblemen respektive år. I tabellen har den fråga som har högst procent varje år markerats med fetstil, och de tre högst rankade frågorna har ramats in och fått en grå bakgrund. I tabellen ingår de tio frågor som har fått högst procent år 2022.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2010–2022.

Skolan har länge legat bland toppfrågorna under svenska valrörelser. I 2022 års undersökning har den dock halkat nedanför de tre toppfrågorna och befinner sig på fjärde plats (tabell 1). År 2014 låg den på första plats med 40 procent omnämmanden (Svenska Trender, 2023:51). Men det är den enda gången sedan mätseriens början 1987 som frågan har legat på plats nummer ett på väljarnas dagordning. De senaste åtta åren, sedan flyktingkrisen hösten 2015, har invandrings- och

integrationsfrågorna flera år legat på första plats, dock har detta inte inträffat just under valåren. År 2015 steg frågan som en raket och ökade från 27 procent året dessförinnan till 53 procent. De senaste åren har frågan dock gradvis åter sjunkit tillbaka. Från att ha samlat 38 procent av de svarande år 2020 omnämndes den av 31 procent året därpå. År 2022 nämns den enbart av 22 procent vilket är en minskning med hela nio procentenheter jämfört med 2021.

I ett längre tidsperspektiv kan vi också konstatera andra stora förändringar. Exempelvis ser vi att frågor som arbetslöshet och arbetsmarknad år 2022 endast bedöms som viktiga av tre procent av väljarna efter att ha sett en stadig nedgång flera val i rad (tabell 1). Går vi däremot tillbaka till 2010 låg frågan på första plats med 35 procent. Även om det nu kan tyckas länge sen så dominerade frågan i själva verket under en lång period såväl svensk politisk debatt som allmänhetens dagordning. Under perioden 1991 till 2010 toppade frågan om arbetsmarknad väljarnas dagordning i fem val av sex, med 2002 som enda undantaget. En fråga som har ökat något mellan valet 2018 och valet 2022 är ekonomi, som har gått från fyra till 10 procent, eller om man så vill från en tiondeplats till en sjundeplats på väljarnas dagordning. Trots den begynnande ekonomiska krisen i samband med valet 2022 hamnade alltså generella frågor om ekonomi och arbetsmarknad inte särskilt högt på väljarnas dagordning. Den ekonomiska fråga som lyckades nå en central plats i mediedebatterna under valrörelsen 2022 var energipriserna.

Det finns dock anledning att skärskåda kategorin ”miljö/energi/klimat” lite extra valåret 2022 just på grund av diskussionen om de stigande energipriserna. I SOM-undersökningarnas avrapportering har det vanliga tillvägagångssättet varit att baka ihop svar som handlar om miljöförstöring, klimatförändringar med svar som handlar om energislag som kärnkraft eller vindkraft, och energipriser. Tidigare år har detta inte påverkat resultatet särskilt mycket, då en mycket liten andel av svaren i den breda kategorin miljö/klimat/energi har handlat om just energi de senaste decennierna.

Om vi däremot nu skapar en separat kategori om vilka samhällsproblem och frågor som är de viktigaste för miljöfrågor och klimatfrågor för sig, och energifrågor för sig så framträder en lite annan bild av väljarnas dagordning. År 2022 är det 18 procent som omnämner miljöförstöring/klimatförändringar som ett av de viktigaste problemen och 13 procent som nämner energifrågor (inklusive exempelvis energipriser och kärnkraft med mera). Om vi jämför med resultaten i tabell 1 där klimat- och energifrågor tillsammans kommer på en tredjeplats på dagordningen så räcker de 18 procent som nämner miljö/klimat istället bara till en femteplats 2022, och energifrågorna kommer ensamma på en sjuätteplats med sina 13 procent. I det perspektivet ser vi att klimatfrågan enbart nämns av en marginellt högre andel väljare som viktig valåret 2022 än valåret 2018. Jämför vi med 2021 är det till och med en viss nedgång eftersom miljö och klimat (exklusive energifrågor) då nämndes av 24 procent.

En annan aspekt av dessa resultat som är värd extra uppmärksamhet är den tydliga nedgången i invandringsfrågan från höga 38 procent år 2018 till mer beskedliga

22 procent år 2022. Hastigheten i nedgången blir kanske ännu tydligare om vi jämför med 2021 då frågan omnämndes av 31 procent. Vi ser alltså en nedgång med nio procentenheter på ett år för invandrings- och integrationsfrågorna. Men vilka grupper står då för denna nedgång? Det visar sig att den minskning jämfört med föregående år vi ser i andelen som anger invandring som ett av de viktigaste samhällsproblemen är större bland de som tycker att det är ett bra förslag att ta emot färre flyktingar i Sverige än bland de som tycker att det är ett dåligt förslag. De två partier vars väljare står för de största minskningarna i andelen som tycker frågan är en av de viktigaste är Sverigedemokraterna och Moderaterna. Det tycks alltså som att invandringsfrågans nedgång på väljarnas agenda framförallt har skett i de grupper som står för en mer restriktiv syn på flyktinginvandring till Sverige.

Efter denna överblick över hur väljarnas dagordning såg ut år 2022, samt hur den har förändrats under de senaste fyra valen, är det nu dags att undersöka hur stora skillnaderna är mellan vilka frågor och samhällsproblem som olika grupper anser är viktigast. I det följande kommer därför de fem viktigaste frågorna år 2022 att analyseras närmare med avseende på en uppsättning socioekonomiska och demografiska faktorer.

Hur mycket skiljer sig dagordningen åt i olika samhällsgrupper?

Valet 2022 fick som väntat en något annorlunda dagordning än de föregående valen. Frågan om brottslighet blev en huvudfråga och invandringsfrågan minskade i betydelse. Men hur stora skillnader hittar vi när vi undersöker vilka samhällsproblem och politiska frågor som olika grupper tycker är de viktigaste? Först och främst kommer skillnaderna mellan socio-ekonomiska/demografiska grupper att undersökas. I de socio-ekonomiska faktorerna ingår kön, ålder, utbildning, hushållsinkomst, boendeområde (stad eller landsbygd) samt om personen är uppvuxen i Sverige eller i något annat land.

När det gäller gruppskillnader kommer analysen främst att fokusera på skillnader i rangordningen av samhällsproblemen mellan olika grupper snarare än på den exakta procent som uppger att ett visst problem är ett av de viktigaste. Genom att utgå från varje grupps rangordning kan vi lättare jämföra hur viktig en fråga är för en viss grupp i förhållande till samma grupps prioritering av andra områden.

Tabell 2 visar hur stor andel i olika socio-ekonomiska grupper som anser att olika samhällsproblem och politiska frågor tillhör de viktigaste. I fokus står de fem toppfrågorna från 2022: brottslighet, sjukvård, klimat/energi, skola och invandring. Samstämmigheten är stor i de flesta väljargrupper att brottslighet och kriminalitet är den viktigaste frågan. Av de 17 olika demografiska och socioekonomiska grupper som jämförs har 13 grupper frågan om brottsligheten som den viktigaste frågan, och endast i två grupper ligger den lägre än på andra plats (bland högutbildade och yngre medelålders). Även i andra frågor ses en stor samstämmighet vad gäller rangordningen av olika frågor. Som framgår placerar sig skola och invandring på fjärde eller femte plats i nästan samtliga av de undersökta grupperna. Vad gäller

klimat och energi finns däremot mer skilda uppfattningar om hur viktig frågan är. Till exempel ligger frågan på första plats bland den yngre halvan av befolkningen och på tredje plats i den äldre halvan.

Tabell 2 De viktigaste samhällsproblemen i Sverige enligt olika väljargrupper, 2022 (procent, rangordning)

	Brottslighet	Sjukvård	Klimat/ energi	Skola	Invandring/ integration	Antal svar
Samtliga	37	36	30	24	22	5 059
Kön						
Kvinnor	36 (2)	43 (1)	28 (4)	29 (3)	18 (5)	2 596
Man	40 (1)	29 (3)	32 (2)	19 (5)	27 (4)	2 438
Ålder						
18–35 år	33 (2)	28 (3)	34 (1)	17 (5)	26 (4)	602
36–49 år	32 (3)	33 (1)	33 (1)	27 (4)	23 (5)	1 429
50–65 år	38 (1)	34 (2)	30 (3)	23 (5)	26 (4)	1 312
66–85 år	43 (1)	42 (2)	25 (3)	25 (3)	18 (5)	1 716
Utbildning						
Ej högskola	43 (1)	38 (2)	25 (3)	20 (5)	22 (4)	2 682
Högskola	33 (3)	36 (2)	38 (1)	29 (4)	24 (5)	2 119
Hushållsinkomst						
Låg	35 (1)	34 (2)	25 (3)	19 (5)	20 (4)	1 046
Medel	40 (1)	40 (1)	30 (3)	25 (4)	23 (5)	2 134
Hög	39 (1)	36 (3)	38 (2)	28 (4)	26 (5)	1 330
Boendeområde						
Ren landsbygd	39 (1)	36 (2)	32 (3)	21 (5)	22 (4)	676
Mindre tätort	35 (1)	35 (1)	31 (2)	24 (3)	21 (4)	893
Stad/större tätort	40 (1)	38 (2)	29 (3)	26 (4)	23 (5)	2 345
Sthlm/Gbg/Malmö	36 (1)	35 (2)	33 (3)	24 (5)	25 (4)	928
Uppväxtland						
Sverige	39 (1)	38 (2)	32 (3)	25 (4)	23 (5)	4 168
Annat land	30 (1)	28 (2)	20 (4)	18 (5)	23 (3)	431

Kommentar: Frågan lyder 'Vilken eller vilka frågor eller samhällsproblem tycker du är viktigast i Sverige idag?' och respondenterna har fått ange upp till tre problem. Procenten i figuren är baserade på samtliga som är minst 18 år och som har besvarat någon av de enkätversioner som innehåller frågan om de viktigaste samhällsproblemen. Siffrorna inom parentes visar rangordning av de fem frågorna inom varje grupp. De två viktigaste frågorna för varje grupp har markerats med fetstil, och när flera områden har samma procent eller +/- 1 procentenhet har även dessa markerats med fetstil.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2022.

Liksom i tidigare studier finner vi att könsskillnaderna är ganska små 2022 i de flesta frågor (jfr. Martinsson, 2022). Differensen mellan andelen kvinnor och andelen män som bedömer olika frågor som viktiga är exempelvis enbart fyra procentenheter för både brottsligheten och klimat/energi (tabell 2). Inom områdena sjukvård, skola och invandring ser vi dock större skillnader mellan kvinnor och män. Kvinnor tycker liksom i tidigare studier att sjukvården och skolan är viktigare, medan män tycker att invandringsfrågan är viktigare (Martinsson & Weissenbilder, 2018). I dessa tre frågor uppgår differensen mellan kvinnor och män till 10 procentenheter eller mer.

När det gäller olika åldersgruppers bedömningar av vad som är de viktigaste samhällsproblemen ser vi även där vissa tydliga mönster. Yngre tenderar att tycka att klimatfrågorna är viktigare, medan de äldre tenderar att tycka att brottsligheten är viktigast. Människors utbildningsnivå har 2022 däremot inte någon särskilt avgörande betydelse för vilka samhällsproblem som människor tycker är viktigast. Dock placeras skolan samt klimat och energi högre bland de med högskoleutbildning än bland de utan högskoleutbildning. Även skillnaderna mellan olika inkomstgrupper avseende dagordningen är överlag små. Brottsligheten ligger på första plats i samtliga inkomstgrupper och klimatet och skolan ligger på fjärde eller femte plats. Om vi därtill jämför olika delar av landet efter urbaniseringsgrad ser vi också att de observerade skillnaderna mellan boende på landsbygd och boende i större städer är påfallande små. Rangordningen av de viktigaste frågorna 2022 är näst intill identisk oavsett boendeområde.

Däremot kan vi se vissa skillnader när vi jämför människor som har vuxit upp i Sverige med de som har vuxit upp i något annat land. Det finns vissa svårigheter med denna jämförelse då de som har växt upp i något annat land har en större tendens att hoppa över denna öppna fråga i enkäten, troligen då den upplevs som svårare att svara på. Därför får alla samhällsproblem i denna grupp en lägre procent som anger att de är viktiga. Om vi i första hand förhåller oss till rangordningen inom de två grupperna, vilket bör vara mer metodologiskt robust trots det större bortfallet i den ena gruppen, ser vi dock att brottslighet ligger på första plats och sjukvården på andra plats bland de som vuxit upp i något annat land, precis som i de flesta andra grupper vi har undersökt. En skillnad som blir synlig är däremot att klimatfrågorna tycks prioriteras lägre av människor som är uppvuxna i något annat land än Sverige.

Sammantaget är skillnaderna 2022 fortsatt små mellan olika socio-ekonomiska grupper när det gäller vilka samhällsproblem och samhällsfrågor som är de viktigaste. Ser vi till det stora hela så är det främst vad gäller kön och ålder som vi finner några nämnvärda skillnader mellan demografiska och socioekonomiska grupper. Kvinnor prioriterar sjukvård och skola högre, medan män prioriterar invandringsfrågan högre. Äldre prioriterar brottslighet och sjukvård högre, medan yngre prioriterar klimat/energi högre. Huvudintrycket är dock att samstämmigheten om dagordningen är mycket stor: brottsligheten och sjukvården har varit de mest centrala frågorna för väljarna 2022.

I nästa steg ska vi nu fokusera på skillnader mellan politiska grupperingar istället. Vi kommer att undersöka på vilket sätt dagordningen varierar mellan olika partiers väljare samt hur den skiljer sig åt mellan olika grupper på den ideologiska vänster-högerskalan. Vi börjar med att jämföra partiernas väljare.

Hur mycket skiljer sig dagordningen åt i olika politiska grupper?

Som vi kan se i tabell 3 är kopplingen mellan vilka partier väljarna har röstat på och vilka sakfrågor de tycker är viktigast betydligt starkare än kopplingen mellan de viktigaste frågorna och grundläggande demografiska och socioekonomiska variabler. Uppfattningarna om vilka de viktigaste samhällsproblemen är skiljer sig åt betydligt mellan olika partiers väljare. Dock varierar hur stor denna skillnad är tydligt mellan olika frågor. Till exempel tycker uppenbarligen inte alla partiernas väljare att brottsligheten är ett av de viktigaste problemen. Spännvidden är stor. Bland Sverigedemokraternas väljare anser 55 procent att frågan är en av de viktigaste, medan motsvarande siffra bara är 10 procent bland miljöpartisterna. Även för klimat och energi är spännvidden mycket stor med hela 72 procent bland miljöpartisterna jämfört med enbart 20 procent bland kristdemokrater. För sjukvård och skola är däremot skillnaden mellan partiernas väljare betydligt mindre då den maximala differensen mellan partiet med högst och lägst andel uppgår till enbart 15 respektive 19 procentenheter. Invandrings- och integrationsfrågor placerar sig mittemellan vad gäller sambandet med partival. Bland Sverigedemokraternas väljare anger 44 procent att frågan är en av de viktigaste jämfört med enbart 14 procent bland Socialdemokraternas väljare.

Tabell 3 Viktigste samhällsproblem efter partisympati, 2022 (procent)

	Brottslighet	Sjukvård	Klimat/ energi	Skola	Invandring/ integration	Antal svar
Samtliga	37	36	30	24	22	5 059
Vänsterpartiet	14	35	40	28	20	280
Socialdemokraterna	35	45	28	33	14	1 350
Centerpartiet	28	42	37	29	17	320
Liberalerna	49	36	44	31	25	225
Moderaterna	52	37	30	20	29	809
Kristdemokraterna	53	43	20	23	27	226
Miljöpartiet	10	30	72	26	19	258
Sverigedemokraterna	55	33	23	14	44	629

Kommentar: Frågan lyder 'Vilken eller vilka frågor eller samhällsproblem tycker du är viktigast i Sverige idag?' och respondenterna fick ange upp till tre problem. Tabellen redovisar andelen av partisympatisörer som har angett något av de fem största samhällsproblemen som tidigare redovisats i tabell 1. Frågan om parti lyder 'Vilket parti röstade du på i riksdagsvalet 2022?'.

Procenten i figuren är baserade på samtliga som är minst 18 år och som har besvarat någon av de enkätversioner som innehåller frågan om de viktigaste samhällsproblemen och frågan om partival. För varje parti har den fråga som störst andel av deras väljare anger som en av de viktigaste markerats med fetstil.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2022.

Överlag ser vi tydliga och klassiska skillnader mellan de politiska partierna. För såväl regeringspartierna (Moderaterna, Kristdemokraterna och Liberalerna) och stödpartiet Sverigedemokraternas väljare är brottsligheten den viktigaste frågan. Bland oppositionspartierna ser vi ett annat mönster. För både Miljöpartiets och Vänsterpartiets väljare är klimat- och energifrågan den som når högst andel omnämmanden, medan Socialdemokraternas och Centerpartiets väljare istället anger sjukvården som fråga nummer ett. Det är tydligt att invandringsfrågan har sjunkit på agendan då den inte ens placerar sig högst bland Sverigedemokraternas väljare längre (jfr. Martinsson, 2022), även om den förvisso återfinns på en tydlig andraplats.

Tabell 4 De tre viktigaste samhällsproblemen efter vänster-högerideologi, 2010–2022 (procent)

	Något/klart till vänster	Varken till vänster eller höger	Något/klart till höger
2022	Sjukvård (41) Klimat/energi (35) Utbildning (31)	Brottslighet (37) Sjukvård (36) Klimat/energi (26)	Brottslighet (52) Sjukvård (35) Invandring (32)
2018	Sjukvård (45) Utbildning (36) Invandring (30)	Sjukvård (44) Utbildning (32) Invandring (32)	Invandring (50) Sjukvård (47) Utbildning (36)
2014	Utbildning (44) Sjukvård (37) Arbetsmarknad (27)	Utbildning (35) Sjukvård (31) Invandring (26)	Utbildning (42) Invandring (32) Sjukvård (32)
2010	Arbetsmarknad (37) Sjukvård (29) Utbildning (26)	Arbetsmarknad (30) Sjukvård (24) Utbildning (20)	Arbetsmarknad (37) Utbildning (32) Sjukvård (27)

Kommentar: Frågan lyder 'Vilken eller vilka frågor eller samhällsproblem tycker du är viktigast i Sverige idag?' och respondenterna har fått ange upp till tre problem. Procenten i figuren är baserade på samtliga som är minst 18 år och som har besvarat någon av de enkätversioner som innehåller frågan om de viktigaste samhällsproblemen respektive år. Det lägsta antalet svarande på gruppnivå är 906 (varken till vänster eller höger år 2014).

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2010–2022.

Men hur stora brukar då skillnaderna i dagordningen mellan olika politiska lägers väljare vara? Brukar partiernas väljare vara mer överens än de var 2022? För att undersöka denna fråga på ett mer generellt plan övergår vi till att jämföra

ideologiska grupper i stället för specifika partier. I tabell 4 visas de tre viktigaste frågorna efter vänster-högerideologi de senaste fyra riksdagsvalen. I den nationella SOM-undersökningen ställs en fråga om ideologisk självplacering på en femgradig skala från klart vänster till klart höger. Här har vi förenklad skalan till tre breda ideologiska grupper: Något/klart till vänster, varken till vänster eller till höger samt något/klart till höger.

Valåret 2022 ser vi att agendan bland väljare till höger och i den politiska mitten domineras av brottsligheten, medan sjukvård och klimat ges högre prioritet bland väljare till vänster. Gemensamt för de tre ideologiska grupperna är dock att sjukvården hos alla tre tillhör de absoluta toppfrågorna.

Ser vi på perioden 2010–2022 som helhet uppträder vi dock något intressant. Dagordningen tycks från och med valet 2018 mer splittrad mellan de olika ideologiska grupperna. Både 2010 och 2014 toppar samma fråga agendan i de tre grupperna. År 2010 var det arbetsmarknadsfrågorna som låg överst medan utbildning innehade toppplaceringen hos alla tre grupper år 2014. Efter flyktingkrisen 2015, som på många sätt varit en vattendelare i svensk opinionsutveckling och partipolitik, ser mönstret dock annorlunda ut. Det är inte längre samma fråga som ligger högst på agendan i de olika ideologiska grupperna. 2018 hade invandringsfrågan blivit den viktigaste bland väljare till höger, medan sjukvården toppade bland väljare i mitten och till vänster. I det senaste valet 2022 toppade brottsligheten bland väljare till höger och i mitten, medan sjukvården låg kvar på första plats bland väljare till vänster.

Vilka frågor har dragit till sig eller stött bort väljare för partierna?

Har då de frågor som väljarna upplevt som viktigast spelat någon roll för utfallet i valet 2022? Denna fråga låter sig inte fullständigt besvaras inom ramen för detta bokkapitel. Att fastslå att en viss fråga har haft en tydlig påverkan på partivalet är en svår uppgift. Vi ska ändå med hjälp av en relativt enkel analys försöka undersöka om det finns några frågor som sticker ut. Hur dagordningen ser ut och vilka frågor en väljare tycker är viktiga kan ha en påverkan på partivalet på många olika sätt. Dels kan kausaliteten gå i båda riktningarna, där den som sympatiserar med ett politiskt parti över tid kan börja anamma deras frågor på samma sätt som den väljare som tycker en viss fråga är viktig över tid också kan söka sig närmare politiska partier som verkar mest engagerade i frågan.

Grundfrågan är relativt enkel: har de väljare som tycker en viss fråga är viktig en högre eller lägre sannolikhet att faktiskt rösta på ett visst parti jämfört med vad vi statistiskt kan förvänta oss? Vi använder här en förenklad statistisk modell där den grundläggande sannolikheten för att rösta på ett politiskt parti prediceras av deras allmänna inställning till partiet. Den nationella SOM-undersökningen innehåller en fråga om hur mycket människor gillar eller ogillar de olika politiska partierna

på en skala från minus 5 till plus 5. Svaren på denna fråga har ett mycket starkt samband med vilka partier de svarande röstar på. Vi kommer därför att använda en logistisk regressionsmodell där beslutet att rösta på ett visst politiskt parti i riksdagsvalet 2022 prediceras av väljarnas allmänna attityd till partiet, i form av gillar-/ogillar-skalan. Den fråga vi nu ställer oss är om vilka frågor väljarna tycker är viktigast tillför något till en sådan modell, det vill säga om det blir mer eller mindre sannolikt att faktiskt rösta på partiet om exempelvis ekonomin är en av de viktigaste frågorna för väljaren. Enbart frågor som tydligt sticker ut och potentiellt förmår väljare att frånga det utifrån deras allmänna gillande av partierna förväntade röstningsbeteendet kommer uppvisa ett statistiskt signifikant samband med partivalet under kontroll för deras allmänna inställning till ett parti.

Tabell 5 Samhällsfrågor med en signifikant effekt på partivalet 2022 under kontroll för attityd till partierna (logistisk regression)

	V	S	C	L	M	KD	MP	SD
Brottslighet	-	+	-				-	
Sjukvård		+						
Miljö/klimat		-					+	
Energi				+				
Skola								
Invandring/integration	+							
Sociala frågor	+							
Ekonomi					+			
Äldreomsorg		+						
Demokrati/rättigheter						+		
Arbetsmarknad								

Kommentar: Frågan lyder 'Vilken eller vilka frågor eller samhällsproblem tycker du är viktigast i Sverige idag?' och respondenterna har fått ange upp till tre problem. Tabellen redovisar resultatet från ett stort antal logistiska regressionsmodeller (11 frågor x 8 partier = 88 modeller). Den dikotoma beroende variabeln i varje modell är att rösta på ett parti eller inte rösta på det partiet. Varje modell har två prediktorvariabler: Hur mycket väljaren gillar partiet på en skala från -5 till +5, samt om väljaren har angett frågan som en av de viktigaste eller inte. Tabellen redovisar enbart om frågan har en signifikant positiv effekt (+) eller en signifikant negativ effekt (-) på sannolikheten att rösta på partiet i riksdagsvalet 2022. Övriga celler där resultatet inte är statistiskt signifikant på 95 procents konfidensnivå har lämnats tomma. Frågan om partival lyder 'Röstade du i valet 2022? I och i så fall på vilket parti?'. Frågan om hur mycket de svarande gillar olika partier lyder 'Var skulle du vilja placera de olika partierna på nedanstående skala?' där -5 är markerat som 'Ogillar starkt', 0 som 'Varken gillar eller ogillar' och +5 som 'Gillar starkt'. Fullständiga resultat från de 88 regressionsmodellerna kan fås på begäran från författaren.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2022.

I tabell 5 redovisas översiktligt resultaten från ett stort antal regressionsmodeller och om en fråga har en effekt på valet av parti eller inte. I tabellen visas signifikanta positiva effekter med ett plustecken, signifikanta negativa effekter med ett minustecken, samt en tom ruta i de många fall där det inte finns någon statistiskt signifikant effekt på minst en 95-procentig konfidensnivå. Det är tydligt att en av årets viktigaste frågor, brottsligheten, i flera fall har haft en potentiell effekt på hur människor har röstat. Det är den fråga som uppvisar flest fall av statistiskt signifikanta samband med partivalet under kontroll för väljarnas allmänna inställning till partierna. För tre partier har brottslighetsfrågan en negativ effekt på sannolikheten att rösta på partiet: Vänsterpartiet, Centerpartiet och Miljöpartiet. För Socialdemokraterna hade den istället en positiv effekt. Detta ska alltså tolkas som att för Vänsterpartiet, Centerpartiet och Miljöpartiet var sannolikheten *lägre* att rösta på partiet för de som gillade partiet lika mycket som deras övriga väljare om de tyckte att brottslighet var ett viktigt samhällsproblem, jämfört med om de inte tyckte det. Frågan kan alltså potentiellt ha fått en del sympatisörer att avstå från att rösta på partiet trots deras allmänna uppskattning av partiet generellt sett. För Vänsterpartiet var potentiella fördelsfrågor detta val istället invandring/integration och sociala frågor, och för Socialdemokraterna tycks sjukvården och äldreomsorgen potentiellt ha dragit till sig väljare, medan klimatfrågan istället kan ha stött borta en del socialdemokratiska sympatisörer. Moderaterna å sin sida tycks istället ha dragit till sig fler röster än annars förväntat bland de som tyckte att ekonomin var en viktig fråga.

Hur ska vi då tolka att Sverigedemokraterna inte tycks ha vunnit väljare på någon fråga, inte ens på deras huvudfråga om invandring? Det ska inte tolkas som att Sverigedemokraterna inte har vunnit väljare på sin invandringspolitik, tvärtom brukar de allt som oftast bedömas som det parti som flest anser ha en bra politik på området (se exempelvis Martinsson, 2021). Snarare kan det tolkas som att det i valet 2022 inte fanns någon grupp som röstade på Sverigedemokraterna i riksdagsvalet 2022 för att de tyckte invandringsfrågan var viktig trots att de inte även gav Sverigedemokraterna höga poäng på gillar-ogillarskalan. Det enda parti där vi kan se att väljare som tycker invandringsfrågan är viktig tenderade att rösta på partiet mer än vad deras allmänna gillande av partiet antyder 2022 var istället Vänsterpartiet.

Sammanfattningsvis visar analyserna i tabell 5 att brottslighetsfrågan tycks ha haft störst potential att få väljare att avvika från sin generella bedömning av partierna, och då i första hand till nackdel för Vänsterpartiet, Centerpartiet och Miljöpartiet. På motsvarande sätt tycks välfärdsfrågor som sjukvård och äldreomsorg ha fått Socialdemokraterna att dra till sig fler röster, liksom även Vänsterpartiet i migrationsfrågor och sociala frågor.

Mot en fortsatt mer polariserad agenda eller mot ny kollektiv krismedvetenhet?

Svensk politik har genomgått mycket stora förändringar de senaste tolv åren. Även väljarnas dagordning har förändrats mycket kännbart under denna period. Inte bara har nya frågor kommit upp till toppen av dagordningen, utan den har också blivit mer splittrad mellan olika politiska läger. Förr ansåg väljare från vänster till höger att samma samhällsproblem var de viktigaste att tala om, även om lösningarna var olika. Idag bekymrar sig väljare i olika ideologiska läger istället för olika problem. Om vi renodlar lite kan man säga att väljare till vänster bekymrar sig för välfärd och klimat, medan väljare till höger bekymrar sig för brottslighet och invandring. En förenande länk är dock sjukvården som det råder stor enighet om att den är en av de viktigaste politiska frågorna.

Vad ska vi då tro om framtiden? Vad kommer vara det politiska samtalets centrum under kommande år? Det vet vi naturligtvis ingenting om. Men även om migrationsfrågorna stadigt har börjat sjunka nedåt på dagordningen igen tycks de nya frågorna i debattens centrum, som brottsligheten, inte försvinna i första taget. Analysen av vilka frågor som kan ha påverkat partivalet visar också på brottsfrågans sprängkraft. Det mesta tyder på att de nya splittrande frågorna om invandring och brottslighet kommer fortsätta att prägla den politiska debatten även kommande val. Åsikter kring brottslighet skär djupt genom väljarkåren. De är inte bara oense om ifall det är en viktig fråga eller inte, och vilka partier som har bäst politik mot den, utan även vilka åtgärder de föredrar och vad som är orsakerna bakom brottsligheten (Andersson m.fl., 2022).

Om någonting kan få väljarnas dagordning att ta en helt ny riktning så är det möjligen om den ekonomiska krisen fördjupas och vi hamnar i en regelrätt långvarig lågkonjunktur med ökade ekonomiska svårigheter för många medborgare. Då skulle vi kanske kunna få se en återgång till gamla tider i svensk politik då ekonomi och arbetsmarknad under bred enighet dominerade debatten. Men ännu känns detta relativt långt borta.

Referenser

- Andersson, Felix, Wärnlöf Bové, Klara & Patrik Öhberg (2022). Brott, men inga straff? Svenska folkets inställning till våldsbrott och hur de ska förhindras. I Ulrika Andersson, Henrik Oscarsson, Björn Rönnerstrand & Nora Theorin (red), *Du sköra nya värld*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.
- Budge, Ian & Dennis Farlie (1983). *Explaining and Predicting Elections: Issue Effects and Party Strategies in Twenty-three Democracies*. London: George Allen and Unwin.
- Martinsson, Johan & Marcus Weissenbilder (2018). Viktiga valfrågor i Sverige – från miljö till invandring. I Ulrika Andersson, Anders Carlander, Elina Lindgren & Maria Oskarson (red), *Sprickor i fasaden*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.
- Martinsson, Johan (2021). De politiska sakfrågorna inför valet 2022 – hur ser spelplanen ut? I Ulrika Andersson, Anders Carlander, Marie Grusell & Patrik Öhberg (red), *Ingen anledning till oro (?)*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.
- Martinsson, Johan (2022) Väljarnas politiska dagordning inför valet 2022. I Ulrika Andersson, Henrik Oscarsson, Björn Rönnerstrand & Nora Theorin (red), *Du sköra nya värld*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.
- McCoombs, Maxwell (2006). A Look at the Agenda-setting: past present and future. *Journalism Studies*, 6(4): 543–557.
- Petrocik, John R. (1996). Issue Ownership in Presidential Elections, with a 1980 Case Study. *American Journal of Political Science*, 40(3): 825–850.
- Svenska Trender (2023). Svenska Trender 1986–2022. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.
- Van der Brug, Wouter (2004). Issue Ownership and party choice. *Electoral Studies*, 23: 209–233.